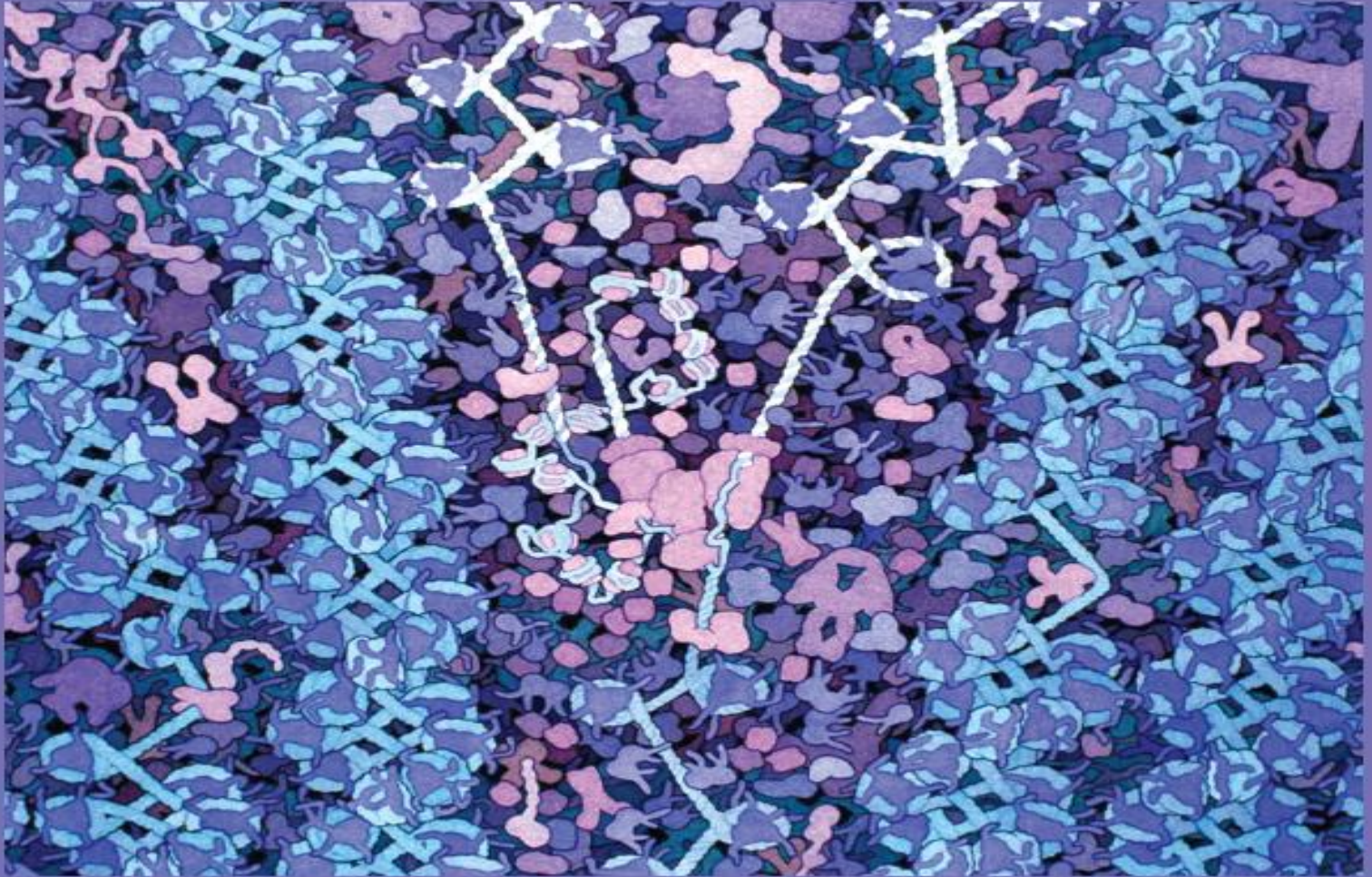

II.ÜNİTE

BİLGİ FELSEFESİ

Resim 2.1: Moleküller Dünyası (David Goodsell, 2009)

A. BİLGİNİN OLUŞUM SÜRECİ

B. BİLGİ TÜRLERİ

1. Bilimsel Bilginin Özellikleri

2. Felsefi Bilginin Özellikleri

C. DOĞRULUK VE GERÇEKLIK İLİŞKİSİ

Ç. BİLGİNİN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ

D. BİLGİ FELSEFESİ VE TEMEL PROBLEMLERİ

1. Bilgi Felsefesinin Kelime Anlamı

2. Bilgi Felsefesinin Temel Problemleri

E. BİLGİNİN İMKÂNI PROBLEMİ

1. Bilginin Mümkün Olmadığı Görüşü

2. Bilginin Mümkün Olduğu Görüşü

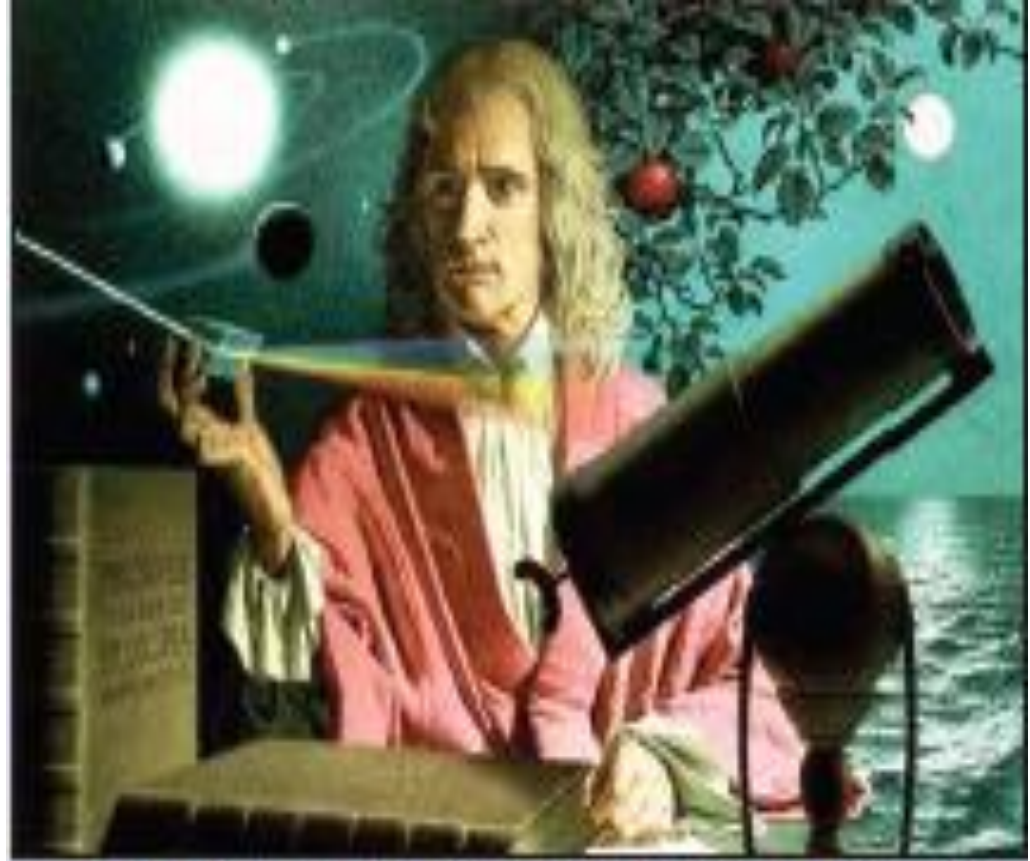
F. BİLGİ VE YAŞAM İLİŞKİSİ

Temel Kavramlar

Bilgi ,
Doğruluk ,
Suje , **Obje** ,
Bilgi aktları

Gerçeklik ,
Sofist,
Sezgi , A priori,
A posteriori

Dogmatik,
Episteme ,
Fenomen,
Numen ,
Temellendirme

Resim 22: Isaac Newton'ın araştırma bir ilhistasyonun (la-

A. BİLGİNİN OLUŞUM SÜRECİ

Keops Piramidi Mısır'ın başkenti **Kahire** yakınındaki **Nil Nehri**'nin batısında bulunan **Gizze Yaylası**'nda bulunmaktadır.

Piramit, **MÖ 2800** yıllarına kadar hüküm süren Mısır'ın **4. sülale** devri hükümdarlarından **Keops**'un mezarıdır.

Keops Piramidi'nin **yüksekliği 138** metredir. Tepeden **10 metre** kadar aşınmıştır.

Bir **kenarı 227 metre** olan dörtgen **tabanı 50.524** metrekarelik bir alanı kaplar.

Piramidin iç ortasında, tepeden 100 metre kadar aşağıda ve tabandan 40 metre kadar yukarıda firavunun odası vardır.

Firavunun mumyası, hazinesi ve özel eşyası bu odaya konmuştur. Oda 10,5 metre uzunlukta, 5 metre genişlikte ve 6 metre yüksekliktedir. Buraya 50 metrelik bir dehlizden girilir. Biri kraliçeye ait olan iki oda daha vardır.

Bu muazzam mezar, üç ayda bir toplanan 100.000 esirin çalışmasıyla 30 yılda tamamlanmıştır. Daha sonra da Keops'un ve eşinin mumyalanmış cesetleri bu mezara yerleştirilmiştir.

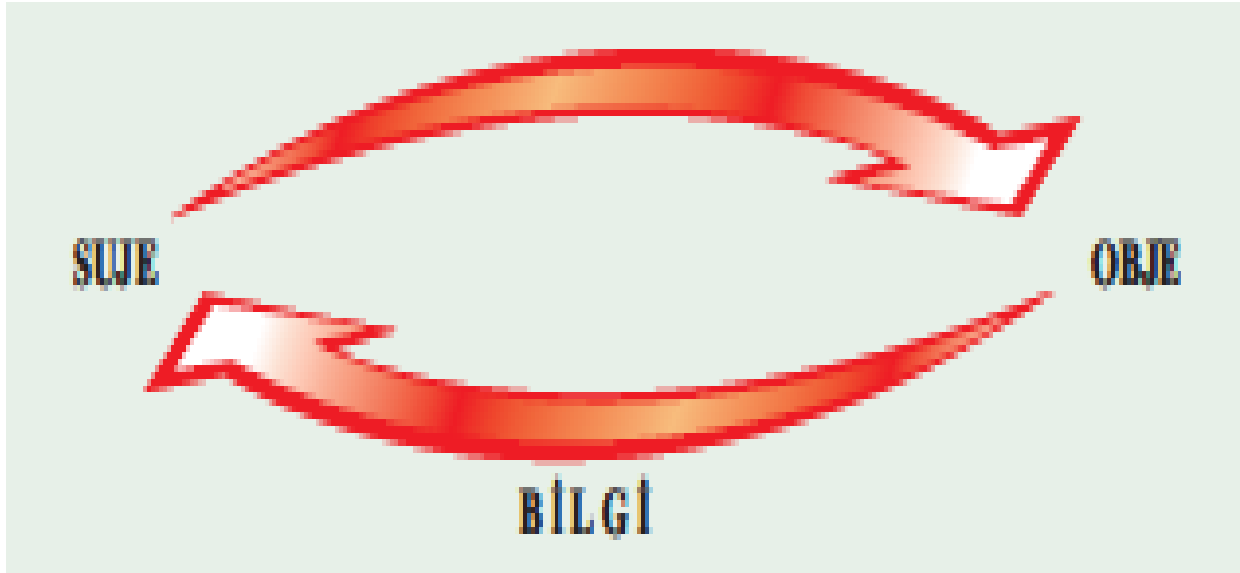
Keops'un Özellikleri

- *Kahire'de bulunan Keops Piramidi 12 ton ağırlığında iki buçuk milyon bloktan oluşmuştur.
- *Günde on blok yerleştirilmesi hâlinde yapımı 664 yıl sürer.
- *Piramidin üstünden geçen meridyen karaları ve denizleri tam eşit iki parçaya böler ve piramit dünyanın ağırlık merkezinin tam ortasında bulunur.
- *Yüksekliğinin (164 m.) bir milyarla çarpımı Güneş ile Dünya arasındaki uzaklığı verir.
- *Taban alanının, yüksekliğinin iki katına bölünmesi pi sayısını verir.
- *Piramitlerin içerisinde ultrasound, radar, sonar gibi cihazlar çalışmaz.
- *Kirletilmiş su bir kaç gün piramidin içinde bırakıldığında arıtılmış olarak bulunur.
- *Piramidin içerisinde bırakılan süt birkaç gün süreyle taze kalır ve sonunda bozulmadan yoğurt hâline gelir.

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri onun kendini çevreleyen dünyayı, içinde yaşadığı toplumu, geçmişini ve bütün yanları ile **kendisini tanımak ve bilmek istemesidir.**

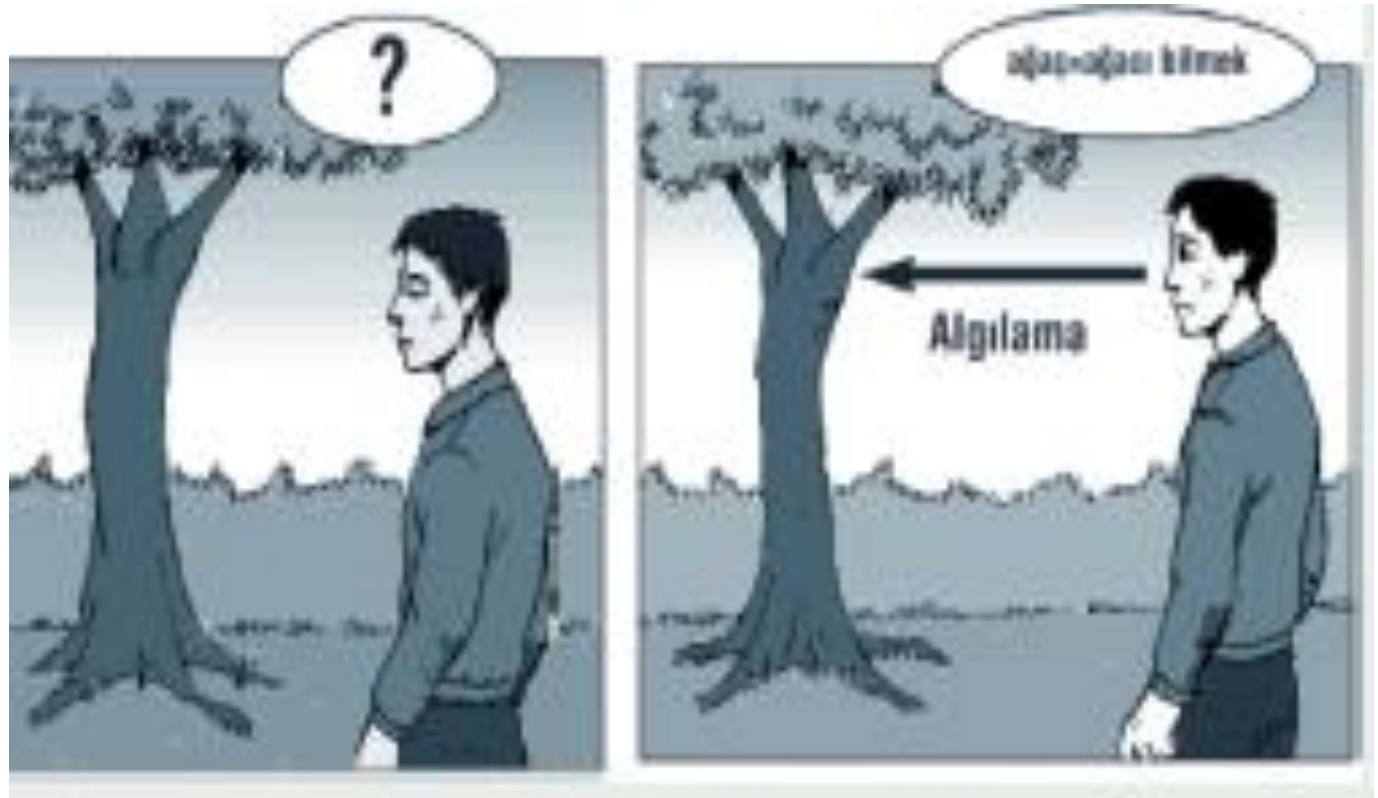
Felsefede bilene **özne** veya **suje** denilirken, bilinene **nesne** veya **obje** denilmektedir.

Bilen bir varlık olarak özne, bir şeye yönelir ve o şeyi **bilgi nesnesi** hâline dönüştürerek onun bir yönüyle veya tamamıyla ilgili **bilgi sahibi** olur. **Öyleyse bilgi bu etkileşim sürecinin sonucunda oluşmuş olan üründür.**

Bilginin oluşumunda **suje (özne)** ile **obje (nesne)** arasındaki bağı kuran sadece duyusal algı değildir; algılamanın yanı sıra **düşünme**, **anlama**, **açıklama** vb. gibi biliş biçimleri söz konusudur ki, bunlara adı verilir.

Bilgi aktlarının kurulmasında etkin olan **sujedir**. Çünkü nesneye yönelecek, onu algılayacak, anlayacak ve açıklayacak olan öznedir.

*Kalemin yere düşmesi bilgisinin Yer Çekimi Kanunu'yla belirtirken açıklama aktını kullanırız.....

*Limonun ekşiliği bilgisine algı aktıyla ulaşabiliriz.....

*İnsana bakarak yüzünde gözlerinin olduğunu görme bilgisi anlama aktıyla elde edilir.....

*Karenin iç açılarının 360 derece olduğu bilgisi düşünme aktıyla elde edilir.....

*Objenin sujeye yönelmesiyle bilgi oluşur.....

*Bilginin oluşumunda obje ve sujenin yanı sıra bilgi aktları da etkilidir.....

*Bilgiyi elde ederken suje yani bilen ile obje yani bilinen etkileşime girmezler.....

Evrendeki her şey bilen insanın nesnesi olabilir.

B. BİLGİ TÜRLERİ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ TÜRLERİ

Felsefi Bilgi

Teknik Bilgi

Sanat Bilgisi

Dini Bilgi

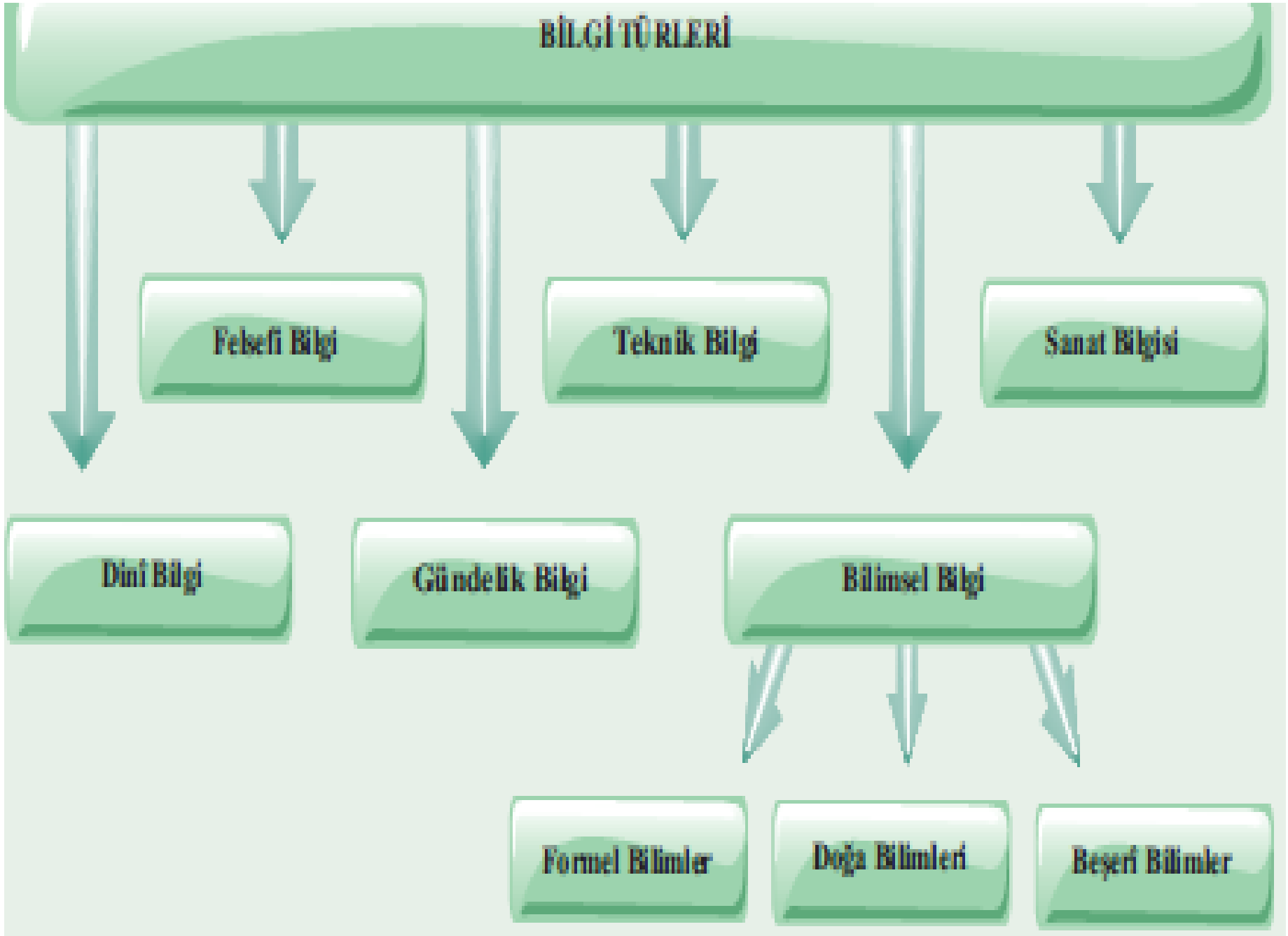
Gündelik Bilgi

Bilimsel Bilgi

Formel Bilimler

Doğa Bilimleri

Beşerî Bilimler

1. Bilimsel Bilginin Özellikleri

Evrenseldir :İnsanlığın ortak mirasıdır. Herkes bilime katkıda bulunabilir. bu yönde bilim kimsenin veya her hangi bir ülkenin tekelinde değildir her hangi millete ait değildir.

.....: Doğrulanabilme ve yanlışlaşabilme özelliğine sahiptir. Doğrulanmış bilgiler kesinlik kazanır.

.....: İlk bilimsel bilgilerden günümüze kadar bilimsel bilgiler birikerek gelmiştir. Her defasında biraz daha ileriye götürülerek ilerlemiştir.

.....Bilimin önermeleri doğrudan ya da dolaylı gözlem ve deney konusu olan olguları ifade eder

.....Bilimsel bilgi objektiftir. Duygu ve önyargılardan bağımsız olmalıdır.

.....: Bilimsel bilgi aynı koşullarda aynı sonucu verip yinelenebilir.

.....: Bilimsel bilgi gerek üretirken gerekse doğrulanırken mantık kurallarına dayanır. Bundan dolayı tutarlıdır.

Sistemli ve düzenlidir : Bilimsel bilgi yöntemli olarak elde edilir ve belli bir düzen içerisindedir.

2. Felsefi Bilginin Özellikleri

Eleştirel (sorgulayıcı)'dir:

Akıl ve mantık ilkelerine dayanır:İnsan; olayları, varlığı anlamak için akıl ve mantık ilkeleri ile hareket eder. Böylece felsefede çelişkili yargılara ve kendi aralarında tutarsız görüşlere yer verilmez

Evrenseldir:Felsefi bilgi ele aldığı varlık, bilgi ve değer konuları bakımından evrenseldir. Çünkü bu konularla ilgili olarak filozofların ortaya koyduğu ürünler tüm insanlığa aittir.

Öznel (subjektif)'dir:Felsefi bilgi, filozofların kişisel düşünme yeteneklerine bağlı olmasından dolayı öznedir. Bu nedenle felsefede aynı konuda birçok farklı görüş ortaya çıkabilmektedir.

Birleştirici ve bütnleyicidir: Filozof, tüm bilgiler üzerinde bir üst düşünme gerçekleştirerek bütüncül bir açıklama yapar. İnsanı, varlığı ve yaşamı bilimler gibi parçalara ayırarak değil bir bütün olarak kavramaya ve açıklamaya çalışır

Kendini yenileyebilir: Felsefe hiçbir konuda son sözü söyleyemez. Katı ve değişmez olmadığı için esnek bir bilgidir. Her an yeni bir felsefi açıklama mümkündür.

Yığılan (kümülatif) bir bilgidir:Felsefede; bilimlerde olduğu gibi **ilerleme değil, yığılma söz** konusudur. Her filozof daha önce işlenmiş bir konuyu yeniden ele alır ve yeni sonuçlara ulaşmaya çalışır. Eksiksiz ve tam bilgiye ulaşmak istendiğinden bilgi, sürekli artar, çoğalır ve genişler.

Birleştirici ve bütönlöştirici.....Hiçbir Şey olduğu gibi kabul edilmez eleştirilir

Öznel.....İlerleme değil yığılma vardır.

Sorgulayıcı.....Tüm konular parçalanarak değil bütönlönl olarak açıklanır.

Kümülatif.....Kişisel düşünmeye bağlıdır.

Evrensel..... Önceden işlenmiş bir konunun filozoflarca tekrar ele alınarak yeni sonuçlara ulaşılması.

Akıl ve Mantık İlkelerine Dayalı..... Her an yeni açıklamalar mümkün olduğundan son sözü söylemez.

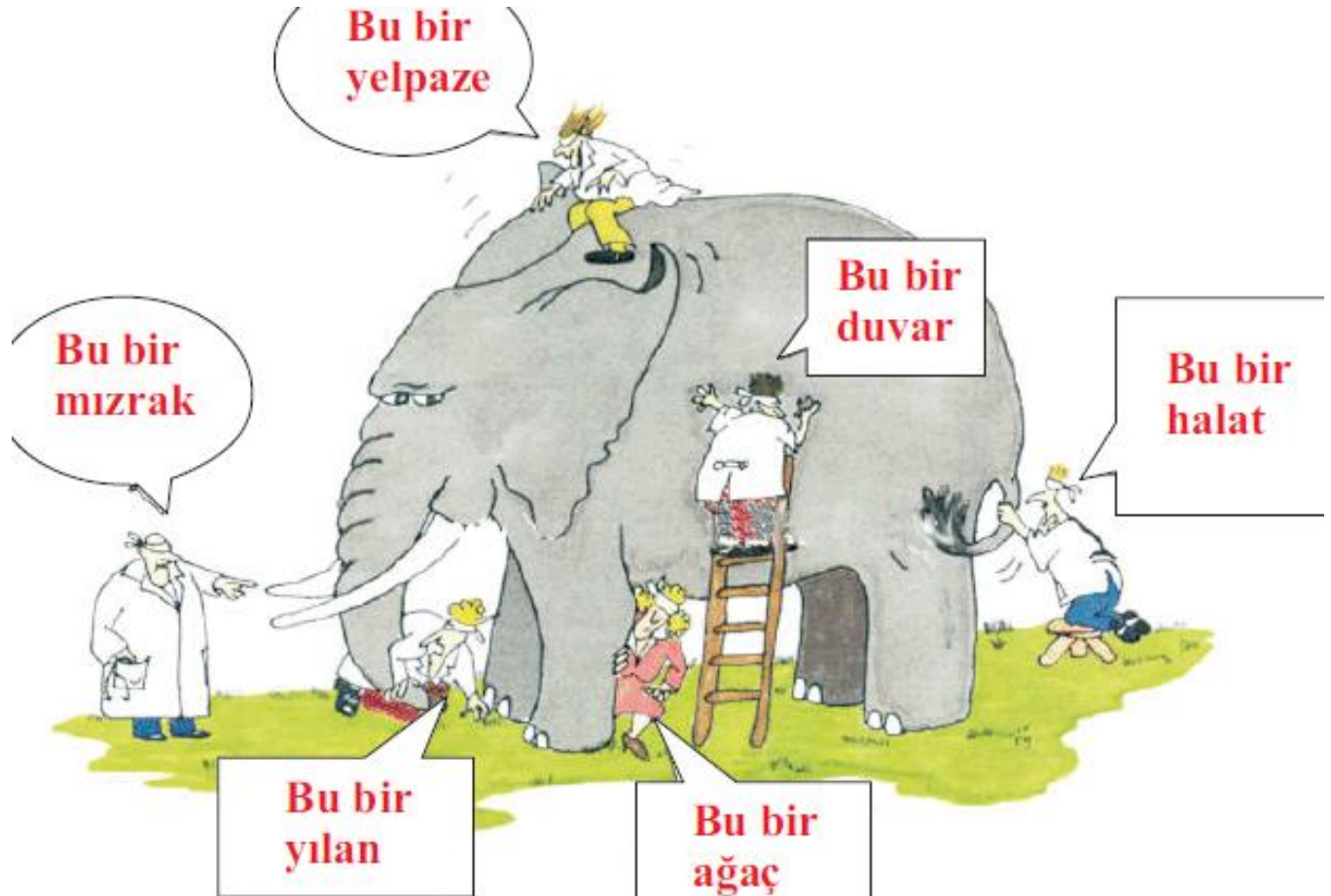
Kendini Yenileyebilir..... Çelişkilili yargılara ve tutarsızlıklara yer verilmez.

.....Ele alınan konular tüm insanlığa aittir.

İki defa açıklaması yapılan özellik.....

C. DOĞRULUK VE GERÇEKLIK İLİŞKİSİ

Şehrin birinde bir kral, yanındaki hizmetkarlarından bir fil ile gözleri bağlı altı kişi getirmelerini istemiş. Gelen kişilere file dokunarak onun nasıl bir hayvan olduğunu anlatmalarını istemiş. Her bir fillin farklı bir bölümüne dokunmuş. **Gövdesine dokunan adam fili duvara benzettiğini kulaklarına dokunan adam yelpazeye benzediğini, hortumuna dokunan adam yılanı benzediğini öylemiş.**

Bilginin, nesnesi ile örtüşmesi doğruluk (hakikat)tır.Yani bir ifadenin nesnesine uygunluğudur. Gerçeklik, somut olarak var olanların bütünüdür veya bilinçten bağımsız olarak var olandır. Örneğin; çocuk, uzay ... birer gerçekliktir. Bilimin önemeleri için kullanılan **doğruluk ve gerçeklik** kavramları birbirleriyle karıştırılmamalıdır.

Çünkü gerçeklik bilinçten bağımsız olarak var olanların bütünü iken; doğruluk, var olanlara ilişkin bilgilerin özelliğidir.

Örneğin; “taşın sertliği” bir gerçektir.Ama“Yer Çekimi Kanunu” doğru (hakikat) dur.

Gerçeklik ile doğruluk arasında bağı insan kurmaktadır. Çünkü doğruluk var olan bu gerçekliğe insanın zihinsel yönelimiyle ortaya çıkar.

Bilim ile felsefenin ele aldıkları nesnelere gerçeklik bakımından farklılık gösterirler.

Felsefede **metafizik alanın** varlıklarıyla da ilgilenme söz konusu olduğundan bunlarla ilgili **doğrulukları test etme imkanına** sahip değildir.

Fakat felsefeci bilginin **tutarlılığını mantıksal** olarak irdeleyebiliriz.

Ç. BİLGİNİN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ

Descartes , kraliçe Elizabeht'e siyaset, bilgi ve hakikat konularında bilgi veriyordu.

Descartes'a göre bir bilginin doğru olup olmadığını tespit edebilmek için bilgi önermesindeki *her ifadenin açık seçik olması gerekir.*

Bentham, öldükten sonra kendi büstünün bir okulun giriş katında sergilenmesini vasiyet etmişti.

Onu önemli kılan düşüncesi şuydu:
Bir bilginin doğru olup olmadığını
tespit etmenin en kestirme yolunun
işe yarama, sorun çözme kriteri
olduğunu ileri sürmeseydi.

Uygunluk

Yarar

Yararlılık

**BİLGİNİN
DOĞRULUK
ÖLÇÜTÜ**

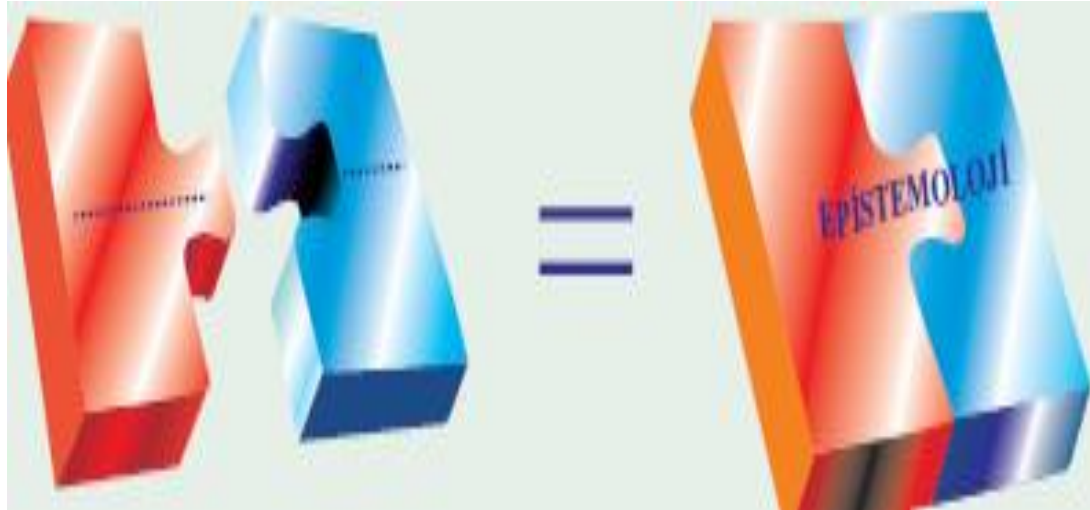
Apaçıklık

Tümel Uzlaşım

1. Bilgi Felsefesinin Kelime Anlamı:

Bilgi nedir? sorusunu temele alan felsefe dalına bilgi felsefesi veya epistemoloji adı verilir.

Epistemoloji, Yunanca **Episteme** (bilgi) ve **logos** (söz, kelime, yasa, bilim) kelimelerinin birleşmesinden oluşur ve bilgi bilimi ya da bilgi kuramı anlamına gelir.

2. Bilgi Felsefesinin Temel Problemleri

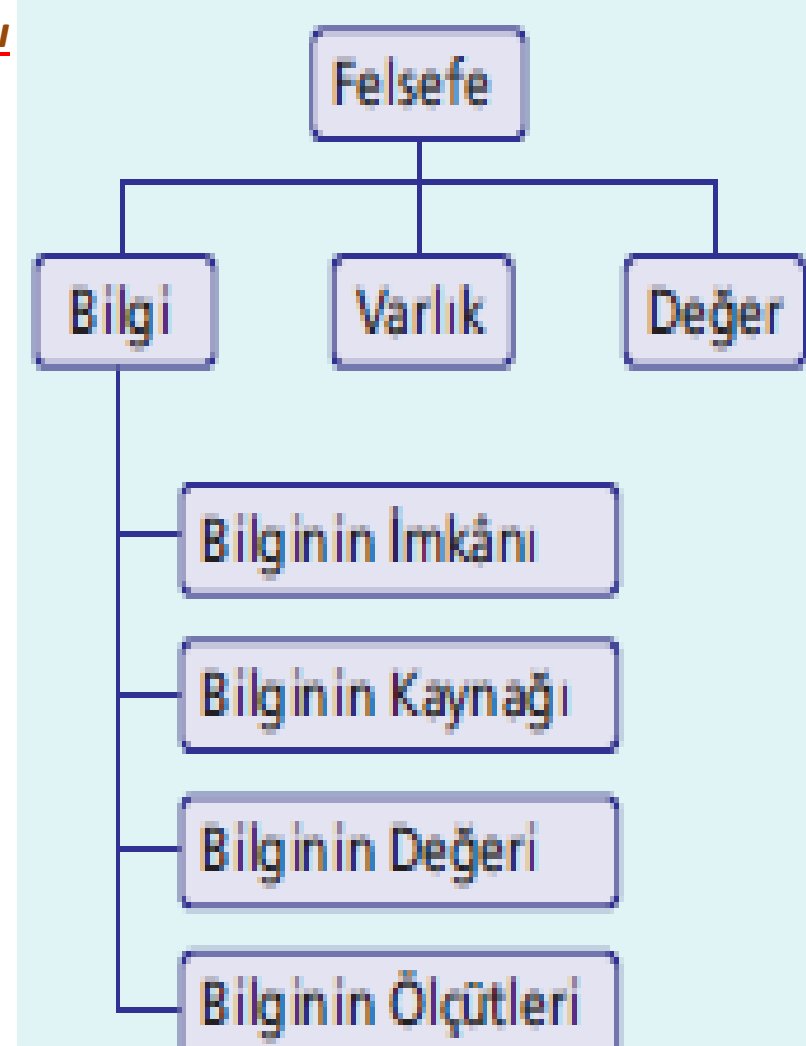
Bilgi felsefesi (epistemoloji); insan bilgisinin yapısını, imkânını, kaynağını, ölçütlerini, sınırlarını ve değerini inceler.

Bilgi felsefesindeki **temel problemler üç alanda toplanmaktadır.**

Bilginin kaynağında; hangi araçlarla bilgiyi elde ettiğimiz, bilgilerimizin nereden geldiği şeklindeki sorular üzerinde durulur ve cevaplar aranır.

Bilginin ölçütlerinde; bilgilerin nelere göre doğru olduğu, bilginin doğruluğunu gösteren ölçütlerin neler olduğu gibi sorularına cevap verilmeye çalışılır.

Bilginin değerinde; bilginin sınırları, bilginin bir şeyleri ne kadar yansıttığı gibi irdelenir ve cevaplanmaya çalışılır.

Bilgi Felsefesinin Temel Problemleri

Bilginin kaynağının soruları:

- a)
- b)

Bilginin ölçütünün soruları:

- a)
- b)

Bilginin değerinin soruları:

- a)
- b)

E. BİLGİNİN İMKÂNI PROBLEMİ

Bilginin İmkânı Problemi:

Felsefede doğru bilginin imkânı problemi İlk Çağdaki düşünürlerden itibaren ele alınmıştır. Fakat bunun bir felsefe disiplini içinde tartışılması Yeni Çağın başlarından itibaren başlamıştır.

Bilgi mümkün müdür? Bu soruya iki karşıt cevap verilmektedir:

Biri, bilginin mümkün olmadığını öne süren sofistler ve septisizm (kuşkuculuk) diğeri ise bilginin mümkün olduğunu savunan dogmatizmdir.

Bilgi Notu:

“Dogmatik” kelimesi gündelik dilde ondan anlaşılan “bir inancı körü körüne savunan, önyargılı” bir insanın zihinsel tavrı olarak düşünülmemelidir.

Bilgi felsefesindeki anlamı, insan zihninin varlık hakkında doğru ve kesin bilgi edinebileceğini öne süren felsefi anlayıştır.

1. Bilginin Mümkün Olmadığı Görüşü (Sofistler, Kuşkucular)

Bilginin mümkün olmadığını savunan görüşe **septisizm (kuşkuculuk)** denir. İlk Çağ felsefesinin ilk dönemdeki filozofları evreni duyular aracılığı ile açıklamaya çalışırlar.

Ama duyularımızın bize sağladığı *bilgi karmaşık, aldatıcı ve değişkendir*. Oysa bilgi; mutlak, açık seçik ve genel geçer olmalıdır.

Evrenin oluşumu ile ilgili her filozofun farklı fikirler ileri sürmeleri **M 5. yüzyılda sofist** olarak adlandırılan yeni bir düşünür sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sofistler, genel geçer bilgiden ilk kez şüphe edenlerdir. **Protagoras** (M 480-410) ve **Gorgias** (M 483-375) nde gelen sofistlerdendir

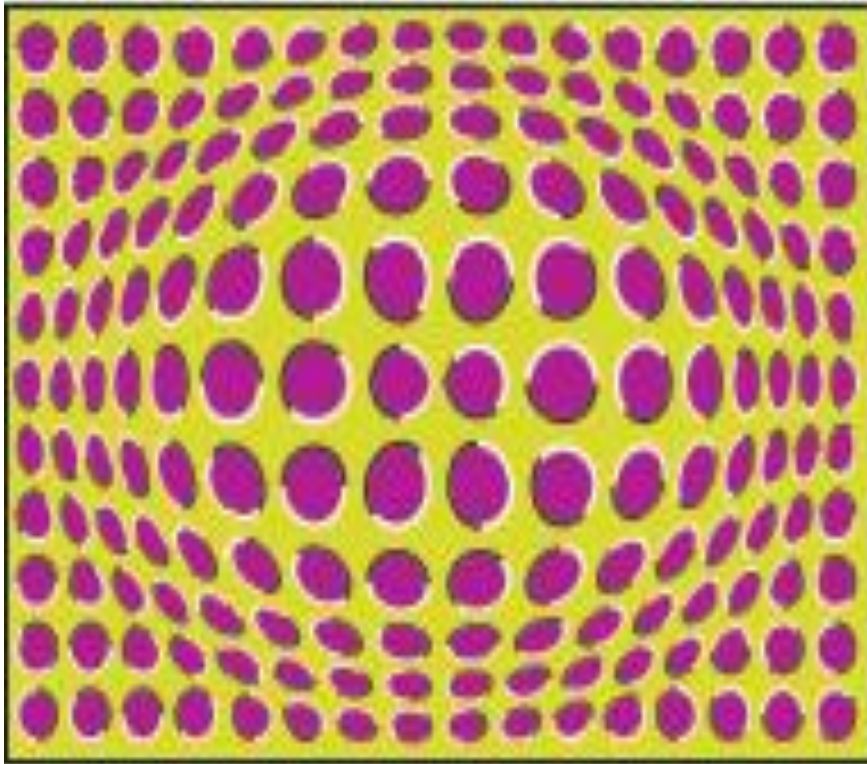

Sofistlerin ortaya çıkış serüveni

MÖ 5. yy.da Yunan şehir devletlerinde savaş tehlikesinin yaşanmaması, oralari ekonomik olarak zengin, sosyal şartlar açısından iyi, siyasi yönden demokratik hâle getirmişti.

Böylesi demokratik koşullarda mevki olarak yüksek ve şanlı, şerefli olabilmenin yolu bilgili olmaya ve güzel konuşabilmeye bağlıydı. Bunun için politik sahada başarılı olmak isteyen zenginler çocuklarının, *hitabet sanatına hâkim olan öğretmenler tarafından eğitilmesini* istediler.

İşte **sofistler**, bu ihtiyacı gidermek için ortaya çıkan ve para karşılığı ders veren gezgin öğretmenlerdir.

Resim 26: Yarıkbarna

Protagoras'a göre tüm bilgiler duyu algısına dayanır. Algılar, içinde bulunulan koşullara göre değiştiğinden *genel geçer bir bilgi olamaz*. Böyle bir düşünüşe **rölativizm (görelilik)** adı verilir. Protagoras, **doğruluğun insana göre değiştiğini ve değişmez bir doğruluğun bulunmadığını** söyler. Bu görüşünü de İnsan her şeyin ölçüsüdür sözü ile özetler.

Başka bir sofist düşünür **Gorgias**'tır. Onun görüşleri şu üç yargıda özetlenebilir.

1. Hiçbir şey var değildir. 2. Var olsaydı bile bilinemezdi. 3. Bilinse bile başkasına anlatılamazdı.

Böylece varlığı, onun hakkındaki bilgiyi tamamen reddeden **Gorgias**'ın düşünceleri bilgi kuramı açısından **nihilizmi** yansıtır.

Asıl sistemli kuşkuculuk **Pyrrhon** (Piron, MÖ365-275) ile başlar. Ona göre, hiçbir şey ne doğrudur ne de yanlıştır. **Çünkü** o, kuşkuculuğunu **duyuların yanıltıcılığına** dayandırır. Tıpkı herhangi bir cismin **su içinde kırık görünmesi** gibi.

Pyrrhon'un öğrencisi olan **Timon** (MÖ325-235) **duyulara ve akla güvenmez.** **Timon**'a göre nesnelere kesin olarak birbirlerinden *ayırt edilemez, onlar değişme içindedir ve onlar hakkında yargı verilemez.* Bundan dolayı mutluluğu hüküm vermekten kaçınmada bulur.

“Mutluluğa erişmek isteyen su üç noktayı göz önünde bulundurmalı.” diyerek bu üç soruyu aşağıdaki şekilde cevaplayıp kendi felsefesini özetler:

1) Nesnelere nasıl bakarız?

Birbirinden ayırt edilemez (kavranamaz)

2) Nesnelere karşısında nasıl tavır alırız?

Yargıdan kaçınırız.

3) Nesnelere karşısında alınan tavırdan nasıl bir (teorik ve pratik) sonuç doğar?

Mutluluk.

D/Y

Sofistler bilgiden ilk şüphe edenlerdir.

Timon mutluluğa ulaşmak ister.....

İnsanı her şeyin ölçüsü olarak kabul eden Pyrrhon'dur.....

Gorgias, “Bir şeyi bilsek bile anlatamayız.” der.....

Descartes doğru bilgiye ulaşırken kuşkuyu amaç edinir.....

Descartes doğru bilgiye ulaşırken kuşkuyu amaç edinir.....

Pyrrhon'a göre insan, yargı vermekten kaçınarak ruh sükunetine erer.....

2. Bilginin Mümkün Olduğu Görüşü (Dogmatizm)

Felsefede, **bilginin mümkün olduğunu savunanlar dogmatik** olarak adlandırılır. Dogmatikler, *insanın kendisinden bağımsız olarak var olan gerçekliğin bilgisini bilebileceğini ne sürerler.*

Dogmatikler, bilginin **nereden geldiği konusunda** (akıl, deney, hem akıl hem deney, sezgi, olgu, yarar vb.) farklı görüşlere sahiptirler

a. Rasyonalizm

Bilgi mümkündür. Bunun imkânı **akıldır.** Çünkü aklını kullanan insan doğru bilgiye ulaşabilir.

Rasyonalizm (akılcılık)'e göre bilgi akıldan doğar. Akıl, doğuştan bilgi edinme yetisi ile donatılmıştır. Bunun için duyum ve algılar bize zorunlu, kesin, genel geçer bilgileri veremezler. Bu nitelikteki bilgiyi bize aklımız, düşüncemiz sağlayabilir.

Deneyden gelmeyen, deney öncesi olan bu bilgiye felsefe alanında **a priori** bilgi denir. **Rasyonalizmin** en önemli temsilcileri **Sokrates, Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes, Hegel'dir.**

Fotoğraf 2.5: Sokrates'e göre bilgilerimiz doğuştan gelir (Atina Akademi)

Sokrates(MÖ469-399):

Sokrates'e göre, *herkesin "doğru" olarak kabul edebileceği bilgiler vardır.* Bu bilgiler deney ve tecrübeyle edinilmez; onlar doğuşandır.Yani insan dünyaya bilgi ile gelir. Bunu kanıtlamak için **Sokrates**, geometri bilmeyen bir **köleye** yönelmiş olduğu sorularla bir geometri problemini çözdürür. Bununla demek ister ki; **öğretmen öğrenciyeye yeni bir şey öğretmez, sadece doğuştan onun aklında var olan bilgiyi açığa çıkarır.**

Sokrates insanlarda doğuştan var olan bilgiyi açığa çıkarırken **karşılıklı konuşma yöntemini** uygular.

Bu yöntem iki aşamadan oluşur **İroni (alaya alma)** ve **maiotik (doğurtma)**. **Sokrates**, ilk aşamada karşısındakiyle konuşurken **bir şeyler bildiğini sanan kişiyeye aslında hiçbir şey bilmediğini alaylı bir şekilde kanıtlar.** İkinci aşamada ise, yine ustaca sorduğu sorularla hiçbir şey bilmediğini benimsemiş olan kişinin, aklında doğuştan var olan bilgilerini açığa çıkarır.

Platon(MÖ427-347)

Rösim 29: Platon İik Çağ

Platon, doğru bilginin varlığını **idealar kuramından** hareketle açıklar. O, birbirinden **tümüyle farklı iki varlık alanının** olduğu düşüncesindedir: Bunlardan biri, **akıl** yolu ile kavradığımız **öncesiz ve sonsuz (ezeli ve ebedi) olan idealar dünyası** diğeri ise içinde yaşadığımız ve duyularımızla kavradığımız **görünüşler (fenomenler) dünyasıdır**.

Platon'a göre asıl bilgi, **değişmez varlıkların bulunduğu idealar dünyasına ait bilgidir**. İdeaların bilgisi kesin, zorunlu, mutlak, genel-geçer bilgidir. **Platon** buna **episteme** der. Görünüşler (nesnelere) dünyası, idealar dünyasının duyular aracılığı ile algılanan bir kopyasıdır. Algıların yanılmalarından dolayı görünüşler dünyasının bilgisi aldatıcıdır ve doğru bilgi olamaz. **Platon** bu bilgiye **doxa (sanı) der**.

Örneğin; doğada görme duyusu ile kavradığımız bir ağaç, gerçek ağaç değildir; gerçek ağaç ideasının bir kopyasıdır.

Aristoteles(MÖ384-322):

Aristoteles'e göre; gerçekten var olanlar **tekil ve bireysel** olanlardır. Bunlar; üzerinde **yazı yazdığımız masa,** **bahçede gördüğümüz ağaç** vb.dir. **Aristoteles bilgiye ancak tümel önermelerle ulaşılabileceğini** söyler. **Tümel önermelerin içinde tekiler olduğundan yapılması gereken, **tekilleri tümellerden üretmektir.**** Bunu da tündengelim yöntemi ile yapabiliriz.

Örneğin; "Bütün insanlar ölümlüdür" önermesi tümel bir yargıdır. Bu tümel yargıda Ali'nin ve Ayşe'nin ölümlü olduğunun bilgisi elde edilir.

Aristoteles'e göre **bilgi akıl ile elde** edilir.Akıl da **pasif akıl** (edilgin) ve **aktif (etkin) akıl** olarak iki türdür. **Pasif akıl** duyuları **saptayarak** bilgilerimizin içeriğini, malzemesini sağlar. **Aktif akıl** ise pasif aklın sağladığı duyuları **işleyerek,** biçimlendirerek doğru bilgiye ulaşır.

Farabi (870-950):

Farabi'nin düşünce sistemine göre, **varlığın başında zorunlu** varlık olan **Tanrı vardır**. Tanrı, varoluşunu kendisinden alır Tanrı'nın doğrudan ilk yarattığı varlık akıldır. Bilme yetisi aklın kendisinde vardır.

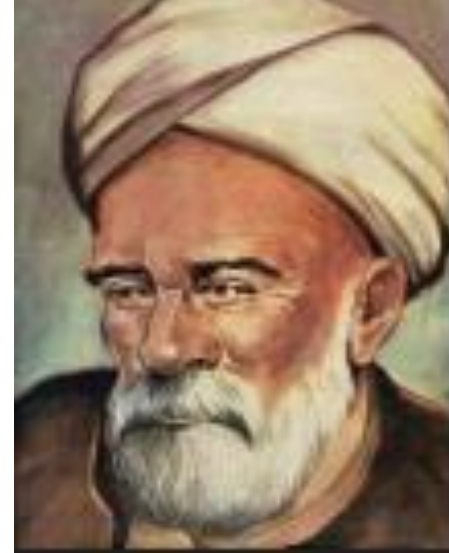
Akıl hem kendini hem de Tanrı'yı bilir. İnsan akli doğuştan bazı bilgileri beraberinde getirir, bunlar aslında pasiftir. Deney ile temasa geçtikçe aktif hâle gelir.

Farabi, insan için en büyük erdemini bilgi olduğunu söyler. Ona göre bilginin üç kaynağı vardır; **duyu**, **akıl** ve **nazari** (derinliğine düşünme). **Duyu yolu ile dış dünyayı algılarız.** Akıl yolu ile kendi iç dünyamızda **olanları**, zihin durumlarımızı gözlemleriz. **Nazar yoluyla** da akılda doğuştan bulunan düşünceleri kavrarız.

Farabi üç tür bilgiden söz eder. Bunlar; **ilk bilgiler**(herkesin kabul ettiği ve kullandığı bilgilerdir. Bunların doğrulukları ve yanlışlıkları söz konusu edilemez)

duyulara ve mantıksal çıkarımlara dayalı bilgiler(doğrulukları kesin bulunamayan ama ilk bakışta insana doğru gelen bilgilerdir.)

tasdiki bilgiler (doğrulukları kıyas (tanıtlama) ile kanıtlanmış akli ve tümel bilgilerdir.)

Descartes (1596-1650)

Descartes'a göre bilgiler ya doğuştan ya düş gücünden ya da duyulardan gelir. Doğuştan gelen bilgiler zihnimizin açık ve seçik doğrudan kavradığı hakikatlerdir. Tanrı fikri, matematikteki sayılar, sonsuzluk fikri gibi.

Descartes düş gücünden elde edilen bilgilerin ise karanlık ve karmaşık olduğunu düşünür. Bunların dışındaki bütün bilgilerimiz, duyularla kavranılmış niteliktedirler.

Fakat Descartes, duyulara güvenmediği için duyulardan elde edilen bilginin şüpheli olduğunu düşünür.

Matematiği ve fiziği apaçık ve kesin bilgi olarak ele alır.

Bunların dışındaki her şeyden bir kere de olsa şüphe eder. Mademki her şeyden şüphe ediyorum, öyleyse düşünüyorum. Mademki düşünüyorum, öyleyse varım (Cogito Ergo Sum).

Resim 2.13: Hegel'e göre mantık

Hegel (1770-1831):

Hegel doğru bilgiye ancak mantık ile ulaşılabileceğini söyler Duyu organları kesin, genel geçer bilgiyi veremeyeceğinden **ancak kavramlar üzerinde düşünerek kesin bilgi sağlanır.**

Hegel'e göre Her Şey üç aşamalı bir gelişme süreci içinde oluşur. Buna **diyalektik** adı verilir. Diyalektikte bulunan bu aşamalar **tez, antitez ve sentezdir.** **Hegel'e göre** diyalektik, varlığı meydana getiren yasadır.

Örneğin; **çiçek (tez aşaması), çiçeğin yok olması (antitez aşaması), meyve (sentez aşaması).** Kısacası diyalektik süreçte **varlık tez, yokluk antitez, oluş da sentezdir.**

Sokrates

Platon

Aristoteles

Farabi

Descartes

Hegel

KONTROLTABLOSU **FİLOZOFLARIN FİKİRLERİ**

- *Bilgiyi açığa çıkarmada karşılıklı konuşma yöntemini kullanır.....
- *Asıl bilgi idealar dünyasına aittir.....
- *Gerçekten var olanlar tekil olanlardır.....
- *Bilginin duyu, akıl ve nazar kaynakları vardır.....
- *Düş gücünden elde edilen bilgiler karanlık ve karmaşıktır.....
- *Her şey üç aşamada diyalektik süreç içinde olur.....
- *Bilgilerimiz doğuştan gelir.....

Neden rasyonalisttirler?

Platon

Aristoteles

Farabi

Descartes

Hegel

b. Empirizm (Deneycilik):

Bilgilerimizin duyu ve algıdan geldiğini, deneyden türediğini ve doğuştan aklımızda hiçbir bilginin bulunmadığını ileri süren bilgi öğretisidir.

John Locke (1632-1704): J. Locke'a göre zihinde doğuştan hiçbir düşünce bulunmamaktadır. O, bilgilerin deneyden ve alışkanlıklardan geldiğini savunur. Ona göre, *“Bilgiler doğuştan olsaydı cahil ya da budala dediğimiz kişinin de akıl ilkelerini, matematik kavramları biliyor olması gerekirdi. Oysa gerçek böyle değildir.”* Diyerek **rasyonalist filozofları eleştirir.**

J. Locke göre **“İnsan zihni dünyaya boş bir levha (tabularasa) olarak gelir.”**

ve deneylerimiz zaman içinde bu boş levhayı doldurur. O, bilgiyi oluşturan iki çeşit deneyin olduğunu söyler.

Bunlar **dış deney ve iç deney** : **Dış deney**, dış dünyayı duyuyla tanımamızı sağlar. **İç deney** ise, zihnin çeşitli işlemlerini bize bildirir. Şöyle ki, dışarıdan gelen duyu aracılığıyla zihin kendiliğinden işlemeye başlar

David Hume(1711-1776)

D. Hume, J. Locke'un dış deney ve iç deney düşüncesini reddeder, bütün bilgilerimizin yalnız dış deneyden geldiğini savunur.

D. Hume, zihnimize bulunanları **izlenimler ve fikirler** (düşünceler) olarak ikiye ayırır: **izlenimler** (impressions) canlı duyumlardır. Görürken, **işitirken**, severken ya da nefret ederken hissettiklerimiz bu gruba girer.

Fikirler (ideas) izlenimlerin, duyumların canlılığını kaybetmiş kopyalarıdır.

Empirizmin bir biçimi de **Condillac**'ın (Kondiyak) ileriye sürdüğü **sensüalizm** 'dir. Sensüalizme göre bütün bilgilerimiz duyumdan gelir. Duyu organlarının bildirdiklerinin dışında hiçbir bilgimiz yoktur.

Bilgi Notu

İndeterminizm: Nedensellik yasasına bağılı olmayan, bir nedene bağlanmayan olay ve durumların da bulunduğunu öne süren görüş.

KONTROLTABLOSU **FİLOZOFLARIN FİKİRLERİ**

J.Locke	D.Hume	Condillac
---------	--------	-----------

Bilgiler iç ve dış deneyden gelir.....

Bilgiler a posteriori (deneyden sonra) dir.....

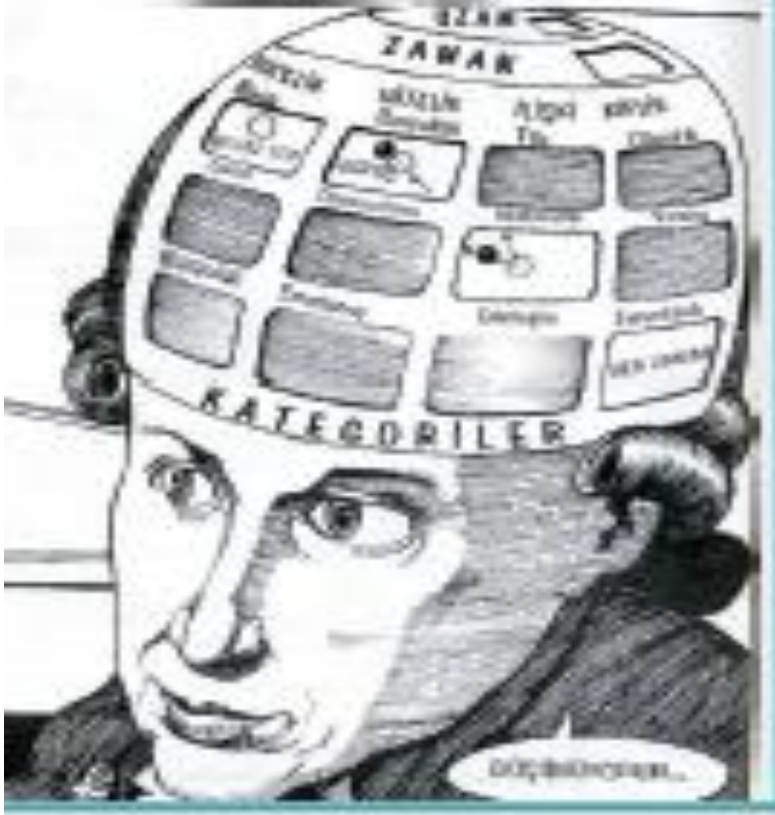
Nedensellik ilkesini alışkanlıkla açıklar.....

İnsan zihni boş ir levha gibi dünyaya gelir.....

Bilgilerimizin temelinde duyular vardır.....

Bilgiler sadece dış deneyden oluşur.....

c. Kritisizm (Eleştiricilik)

Kant, felsefede rasyonalist ve empirist anlayışların sentezini yaparken **kritisizm dogmatik ve septik düşünürlerin görüşlerini** uzlaştırmaya çalışır.

Kant'a göre, “Bilgimiz deneyle başlar ama deneyden doğmaz.” Bilginin meydana gelebilmesi için deney kadar zihne de ihtiyaç vardır. Yani **Kant'ın** deyimiyle **“Görü olmadan kavramlar boş, kavramlar olmadan görüler kördür.”**

Bilginin ham maddesi duyular aracılığıyla gelir. Bu ham madde zihnin a priori yani deneyden gelmeyen kategorileri içine girer. Bu kategorilerde form (şekil) olarak akıl ilkeleri ile işlenir ve böylece bilgi meydana gelir. Bu şekilde oluşan bilgimiz zorunludur, **kesindir ve genel geçerdir.**

ç. Entüisyonizm (Sezgililik)

Fotoğraf 2.8: Henri Berg-

Entüisyonizm(sezgililik), doğru ve kesin bilginin sezgi yoluyla elde edilebileceğini savunan felsefi akımdır. Sezgici filozoflar, sezgiyi duyudan ve akıldan farklı olarak insanda var olan özel bir bilgi yetisi olarak belirtirler.

Sezgi; bütünü bir bakışta kavrayıp sezgilerle keşfetmedir. Entüisyonist filozoflar **Gazali ve H.Bergson'dur.**

Resim 2. 17 : Gazali (Brezhna)

**“Mutlak bilgi Tanrı'dadır. Buna da kalp gözü ile ulaşabiliriz.”
diyen filozof kimdir?.....Bergson**

**Sezginin zekadan ayrı olduğunu ve içgüdüden doğduğunu
söyleyen filozof kimdir?.....Kant**

**“Doğru bilgi sezgi yoluyla elde edilir.” diyen görüş
hangisidir?.....Kritisizm**

**Bilginin hem akıl hem deneyden geldiğini savunan filozof
kimdir?.....Entüisyonizm**

“Bilgi zihin kategorilerince işlenir.” diyen filozof kimdir?.....Gazali

İki defa kullanılan cevap:.....

d. Pozitivizm (Olguculuk):

Pozitivizm, araştırma alanı olarak sadece olguları görür, bilgi kaynağı olarak onları kabul eder. Olguların dışında olan, yani deneye girmeyen her şeyi metafizik olarak niteler. Pozitivizmin kurucusu ve en önemli temsilcisi **Auguste Comte** (Ogüst Kont)'dur.

Auguste Comte (1798-1857):

Biz yalnız duyuların sağladığı olguların bilgisini elde edebiliriz. Bunun için olguların arkasında olanlarla uğraşmamalıyız.

Öyleyse olgulara dayanmayan, deneyle doğrulanamayan her tür bilgi anlamsızdır.

Comte'a göre insan pozitif bir çağda yaşamaktadır. İnsan bu çağa uzun bir tarihsel sürecin sonucunda ulaşmıştır. Bu süreci **Comte**, **üç hâl yasası** dediği bir yasa ile açıklamaya çalışır. Bunlar; **teolojik dönem**, **metafizik dönem**, **pozitif dönemdir**.

Aşağıdaki tabloda bu aşamalar ve özellikleri gösterilmektedir.

Evren, Dünya ve
Olayların Açıklanış
Biçimi

Ortaya
Çıkan Ürün

Devam Ettiği Süre,
Dönem

1. TEOLOJİK
DÖNEM

Tanrısal
kuvvetlerle

Din

Orta Çağın sonuna
kadar sürer.

2. METAFİZİK
DÖNEM

Ruh, töz, kuvvet
gibi metafizik
öğelerle

Felsefe

1789 Fransız
İhtilali'ne kadar
sürer.

3. POZİTİF
DÖNEM

Doğa yasalarıyla

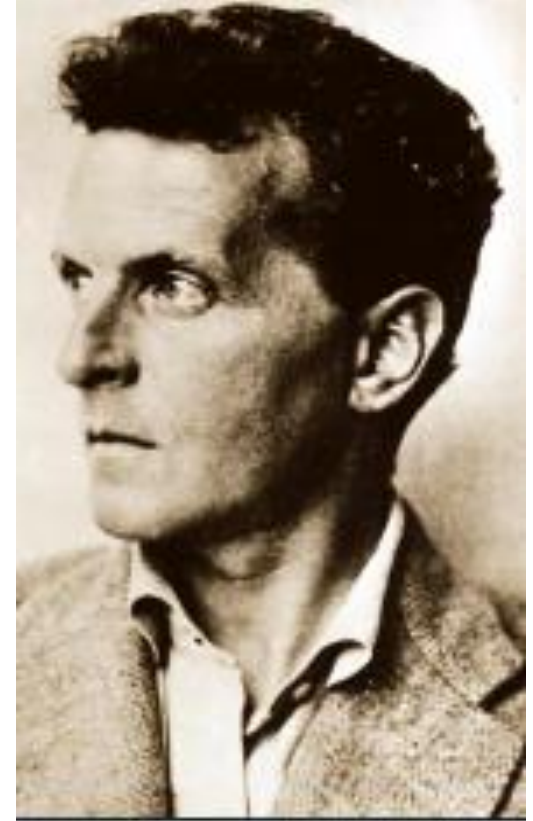
Bilim

1789 Fransız İhtilali'nden
başlayıp günümüzde de
devam eder.

e.Analitik (Çözümleyici) Felsefe:

Analitik felsefecilere göre felsefe alanında **varlık, değer, tanrı gibi doğruluğu test edilemeyen metafizik görüşlere yer verilmemelidir.** Onlara göre doğru bilgi test edilebilen yani doğrulanabilen bilgidir. Bunun için bilimsel olanla metafizik olanı birbirinden ayırmaya özen gösterirler.

Felsefenin görevi düşünsel bir etkinlik olmaktan çok dildeki kavramları çözümlemek olmalıdır. Bunu gerçekleştirirken de **sembolik mantık** dili kullanılmıştır. Analitik felsefenin en önemli temsilcisi **Ludwig Wittgenstein** (Ludvig Vitgenştayn)'dır.

fotoğraf 2.7: Ludwig Witt-

f. Pragmatizm (Yararcılık):

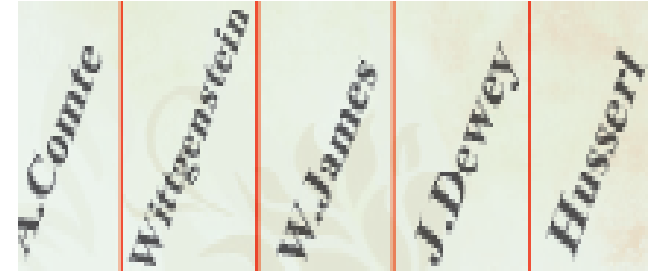
Pratik değeri olan, başarı sağlayan, yararlı ve verimli olan her Şeye itibar eden pragmatizm, **gerçekliği ve doğruluğu yalnızca eylemlerin başarılı sonuç almasında bulur**. Bu felsefi akımın kurucusu **Charles S. Pierce**(Çars Piirs, 1839–1914)'tır; ama onu sistemleştiren ise **William James** (Vilyım Ceymis)'tir

g. Fenomenoloji (Görüngü Bilim) :

Yunanca görünüş, görüngü demek olan fenomen sözcüğünden gelir.

Fenomenoloji 20.yy.ın en önemli felsefi akımlarından biridir. Bu akımın kurucusu Alman filozofu olan **Edmund Husserl**'dir. **E.Husserl** fenomenoloji felsefesini, **pozitivizmi eleştirerek** kurar. Ona göre pozitivizm sadece duyusal verilere dayanarak yanılığa düşmüştür. Oysa insanlar, nesne ve varlıkların özlerini kavrar. Bu özlere de salt öz denir.

Örneğin; kırmızı, yeşil, üçgen vb. birer fenomendir. Biz, fenomenin içinde var olan özü bilincimiz ile yakalayabiliriz.

FİLOZOFLARIN FİKİRLERİ

Bilgi, nesnelere yüklenen özellikler atıldıktan sonra geriye kalan saf öze elde edilir.

Bilgi, sorunların çözümünde yarar sağlayan alet gibidir.

Duyularla elde edilen olguların bilgisine ulaşılır.

Dilin sınırları dışında kalanlar anlamsız olduğundan bilgi değeri taşımazlar.

Kaynakları ne olursa olsun bilginin elde edilmesi mümkündür.

Doğrular hayatta işimize yarayan, fayda veren şeylerden oluşur.

1. Bu bölümde münazara tekniğini kullanınız.

2. Bilginin kaynağında öğrendiğiniz rasyonalizm (akılcılık) ve empirizmin (deneycilik) konularını, değişik kaynaklardan da yararlanarak münazaraya hazırlık yapınız. Hazırlık aşamasında rasyonalizm ve empirizm bölümlerindeki bilgilerden faydalanınız.

3. 5- 7 kişilik üç grup oluşturunuz.

a. 1. grup bilginin kaynağının akıl olduğunu savunurlar,

b. 2. grup bilginin kaynağının deney olduğunu savunurlar,

c. 3. grup münazarayı değerlendirir.

4. İlk turda gruplar 5'er dakikalık bir sunu yaparlar.

5. İkinci turda gruplar 5'er dakikalık bir savunma yaparlar.

6. 3. grubun değerlendirme sonucuyla münazaranın galibi grup belirlenir.

MÜNAZARA DEĞERLENDİRME FORMU

DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Çok Zayıf (1)	Zayıf (2)	İyi (3)	Çok İyi (4)
Etkili bir sunum yaptı.				
Konuya hakimiyeti iyi idi.				
Fikirlerini örneklerle temellendirdi.				
Fikirlerini tutarlı bir şekilde savundu.				
Grup üyelerinin tamamı etkin olarak katıldı.				
Verilen sürede konusunu sundu.				
TOPLAM				

F. BİLGİ VE YAŞAM İLİŞKİSİ:

“Bilgi nedir?” sorusu insanlığı yakından ilgilendirmiş ve insanı bu soruya cevap aramaya yöneltmiştir.

Bilginin ne olduğu tam olarak belirlenmemekle birlikte, *hemen hemen tüm meslekler, bilimler ve kültürlerde var olmaktadır. bilgi kavramını konu alan “, bilgi sosyolojisi, bilgi psikolojisi, , bilgi teknolojisi” gibi alanlarda çalışmalar yapılmaktadır.* Günümüzde bilgi teorisi bilgi ekonomisi bilgi teknolojisi” gibi alanlarda çalışmalar yapılmaktadır.

İnsanın içinde yaşadığı dünya bilgi patlamalarının olduğu, bilginin aşırı bir artış gösterdiği dönem hâline gelmektedir.

Fakat bilgideki bu artış insanı aynı oranda bilgili kılmamaktadır.

İnsan bu bilgi bombardımanları içinde neyi, nasıl seçeceğini ve kullanacağını bilemediğinden yolunu karıştırma ve kaybetme korkusu yaşamaktadır.

Günümüzde sanayi, teknik, ticaret, bilim, sanat gibi alanlarda **bilimsel bilgiler ön plana çıkmıştır. İnsan hayatını biçimlendiren ve insanda aranılan özellikler bilimsel bilgi ve bunun neticesinde oluşan teknolojiyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. **Bundan dolayı günümüzde başarı bilgiyle doğru orantılı hâle gelmiştir****

1. Bilgi aktlarının kurulmasında belirleyici olan

2..... güzelliklerin ortaya çıkmasını sağlayan bilgidir.

3. Bilinçten bağımsız olarak var olana.....denir.

4. Pyrrhon'a göre herhangi bir yargıdan kaçınmak insanda oluşturur.

5. Doğuştan akılda hiçbir bilginin olmadığını savunan g r şedenir.

1. Gündelik bilgiler günlük deneyimlerin neticesinde oluşur. ()
2. Rasyonalizme göre doğru bilginin ölçütü sezgidir. ()
3. Bilgi, suje ile obje arasındaki ilişkiden oluşan üründür. ()
4. A.Comte olgulara dayanan ve deneyle elde edilen bilgilerin anlamsız olduğunu belirtir. ()
5. Genel geçer bilgidен ilk kez şüphe edenler sofistlerdir. ()
6. Felsefi bilgiyle insan kendini, evreni ve toplumu tanımak ister. ()
7. Uygun olma, tümel uzlaşım, apaçıklık gibi kavramlar bilginin doğruluk ölçütüyle ilgilidir.()

1. Aşağıdaki sorulardan hangisi epistemolojinin alanına girmektedir?

- A) Meşruiyetin ölçütü nedir? B) İdeal bir düzen olabilir mi?
C) İyi neye denir? D) Bilginin kaynağı nedir? E) Güzel nedir?

2. I. Herhangi bir milletin, ırkın, dinin malı olmaması.

II. Genel geçer bilgiler ortaya koyması veya bilgilerin kişiden kişiye farklılık göstermemesi.

III. Belli bir yöntemin kullanılması.

IV. Aynı koşullarda aynı sonuc

Yukarıda bilimsel bilginin bazı özellikleri açıklanmıştır. Bu açıklamalardan hangisi seçeneklerde verilmemiştir?

- A) Nesnel B) Olgusal C) Tekrarlanabilir D) Sistemli ve düzenli E) Evrensel

3. “Herhangi bir bilginin nesnesi ile örtüşmesi ve ona uygun olma durumudur.”

Yukarıdaki açıklama aşağıdakilerden hangisine ait bir tanımlamadır?

A) Suje B) Gerçeklik C) Temellendirme D) Obje E) Doğruluk

4) Kant, bilgi teorisinde(epistemoloji) akıl ve deneyin bilgi edinmede ortak bir tutumla gerekli olduklarını, tek başına akıl ve deneyin yetersiz kalacağını ifade etmiştir.

Kant bu görüşüyle aşağıdaki akımlardan hangisini savunmuştur?

A) Kritisizm B) Pozitivizm C) Rasyonalizm D) Entüisyonizm E) Empirizm

5. İnsanın günlük yaşamında bir-iki tecrübeden genellemelere ulaşması şeklinde ortaya çıkan bilgidir. Örneğin, midesi ağrıyan birinin kekiği kaynatıp içtikten sonra ağrısının geçmesi üzerine “Kekik suyu mide ağrısına iyi gelir.” demesi

Buna göre aşağıdakilerden hangisi gündelik bilgiye ait değildir?

A) Kavak ağaçlarının yapraklarını erken dökmeye başlaması o seneki kışın sert geçeceği anlamına gelir.

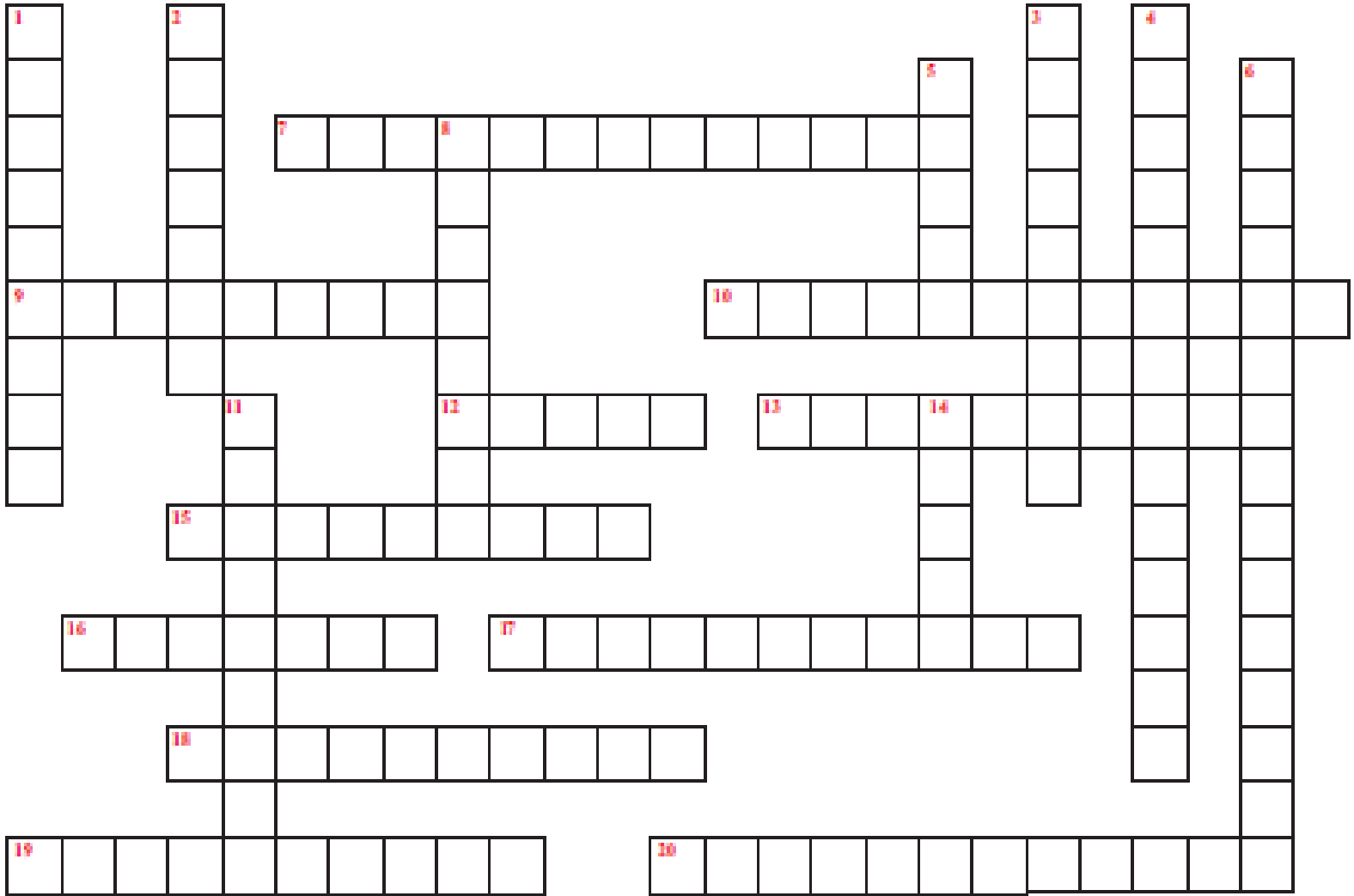
B) Geceleri gökyüzünde yıldızlar varsa sonraki günün güneşli olacağı anlamına gelir.

C) Soğuk algınlığına nane limon ve ıhlamur iyi gelir. D) Migren, bir baş ağrısı hastalığıdır.

E) Güneş batımında ufuktaki bulutların kızarması bir sonraki günün yağmursuz olacağı anlamına gelir.

- Empirizm
- Septisizm
- Dogmatizm
- Fenomenoloji
- Teknik
- Rasyonalizm
- Temellendirme
- A posteriori
- Kritsizm
- Obje
- Entüisyonizm
- Tutarlılık

1. Bilginin mümkün olmadığını savunan görüş.
2. Bir önermenin diğer önermelerle çelişmemesi durumu.
3. Sonradan kazanılan, dış dünyadan elde edilen bilgiler.
4. Sezgicilik.
5. Bilginin oluşumunda etkili olan bilinen ve kavranan nesnelere.
6. Doğadaki nesnelere araç hâline dönüştüren bilgi.
7. Bilginin kaynağında deneyin olduğunu öne süren görüş.
8. Bir önermeyi doğrulayacak dayanak ve gerekçeler bulma işlemi.
9. Görüngü bilim.
10. Bilginin kaynağını akıl olarak gören görüş.
11. Bilginin mümkün olduğunu savunan görüş.
12. Bilginin oluşumunda hem aklın hem de deneyin etkili olduğunu savunan tenkitçi görüş.

YUKARIDAN AŐAĐIYA

1. Kant'ın bilgi konusundaki felsefi yaklaşımının adı.
2. Sokrates'in bilgi doğurtma anlamına gelen yöntemi.
3. Kişisel, öznel.
4. Matematiğin içinde bulunduğu düşünsel bilim grubu.
5. Suje ile obje arasındaki etkileşim sonucu oluşan ürün.
6. Aletçilik, araççılık anlamına gelen felsefi akım.
8. Bilginin nesnesi ile örtüşmesi.
11. Bilginin mümkün olmadığını savunan görüş.
14. Sokrates'in alay anlamına gelen yöntemi.

SOLDAN SAĞA

7. Deneyim ve tecrübeyle elde edilen bilgi türü.
9. Şehir şehir dolaşarak hitabet, siyaset konusunda para karşılığı ders veren gezgin öğretmenler grubu.
10. Suje ile obje arasındaki ilişkilerde kurulan bağlar.
12. Zihnin doğuştan boş bir levha olduğunu savunan filozof.
13. Bilginin olgulardan oluştuğunu savunan görüş.
15. Bir önermenin hem açık hem de seçik olması durumu.
16. Bilginin doğuştan olduğunu belirten genel kavram.
17. Bilginin akılla elde edildiğini savunan görüş.
18. Tez, antitez ve sentez şeklinde ilerleyen yöntemin adı.
19. Faydacılık anlamına gelen felsefi yaklaşım.
20. Doğru ve kesin bilginin sezgi ile elde edileceğini savunan görüş.